

Бранко М. Ракић
Филолошки факултет у Београду¹

ПРОЗОДИЈА ПРОСТЕ ИЗЈАВНЕ РЕЧЕНИЦЕ У ФРАНЦУСКОМ ЈЕЗИКУ

Тему овог рада представљају интонативне и ритмичке карактеристике простих изјавних реченица у француском језику. Наведене карактеристике настојаћемо детаљније да појаснимо и илуструјемо анализом резултата које смо добили експерименталним истраживањем на мањем корпусу француских простих изјавних реченица у рачунарском софтверу за анализу говора PRAAT. Пре него што пређемо на саму анализу овог мањег корпуса, настојаћемо да, на основу досадашњих радова француских аутора од седамдесетих година 20. века па до данас, укратко опишемо прозодијске карактеристике простих изјавних реченица у француском језику, као и феномене који су тесно повезани са ритмичким уређењем француске реченице уопште, па самим тим и са уређењем просте изјавне реченице, а то су ритмичка група и акценат групе.

Кључне речи: проста изјавна реченица, интонација, основна фреквенција, ритмичка група, интонема, акценат групе

Увод

Почетак озбиљнијег бављења интонацијом француског језика уопште, па самим тим и интонацијом простих изјавних реченица, може се сместити тек у седамдесете године 20. века, и то из два ралога од којих је први теоријске, а други чисто техничко-технолошке природе. Наиме, током шездесетих и седамдесетих година 20. века, француском фонологијом суверено је владао структурализам Андре Мартинеа (Мартине 1967) који интонацију сматра недискретном, па самим тим и маргиналном појавом јер излази из оквира његове теорије о двострукој артикулацији. Према овој теорији, прва артикулација језика је „артикулација према којој се свака искуствена чињеница коју некоме желимо да пренесемо, свака наша *вошреба* у коју *друге* желимо да *ушћимо*, анализира као низ целина од којих свака има *гласовну форму* и *значање*.“ (Мартине 1967: 13). Тако, Мартине (Мартине 1967: 13) даје пример исказај *aimal à latête* који се може рашчланити на шест узастопних целина *j', ai, mal, à, la, tête*.

Свака целина тако проистекла из прве артикулације и сама може да се рашчлани на мање узастопне јединице друге врсте. Реч је о гласовима

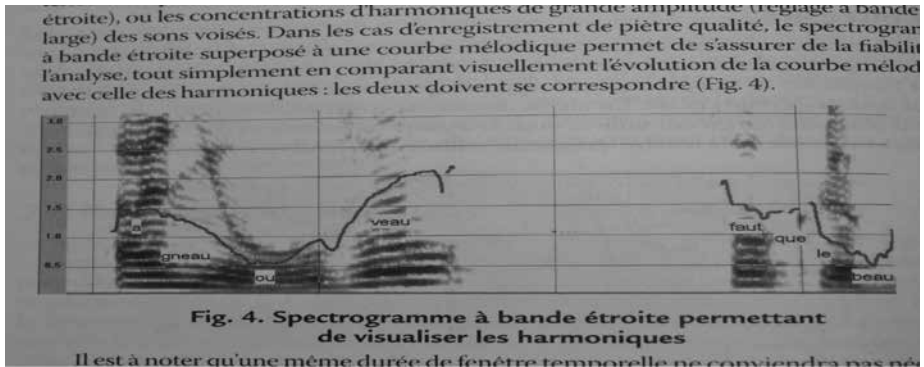
1 romanistika@fil.bg.ac.rs.

који, у Мартинеовом примеру, улазе у састав речи *tête* која се састоји од три целине /tet/ (Мартине 1967: 13). Таквим рашчлањавањем јединица прве артикулације на мање целине добијају се јединице друге артикулације. Мартине констатује да

„јединице прве артикулације не могу бити рашчлањене на мање јединице које би имале смисао: tête (глава) значи „tête“ (глава), а tē- и -te не могу имати засебна значења чији би збир дао еквивалент речи „tête“. Међушим, гласовна форма може се рашчланивати на јединице од којих свака доприноси разликовању речи tête од осталих јединица као што су на пример bête (звер), tante (тетика) или terre (земља).“ (Мартине 1967: 15).

Други разлог због којег је интонација занемаривана све до седамдесетих година 20. века, представљају незадовољавајућа техничка средства којима су се истраживачи служили приликом експерименталних мерења.

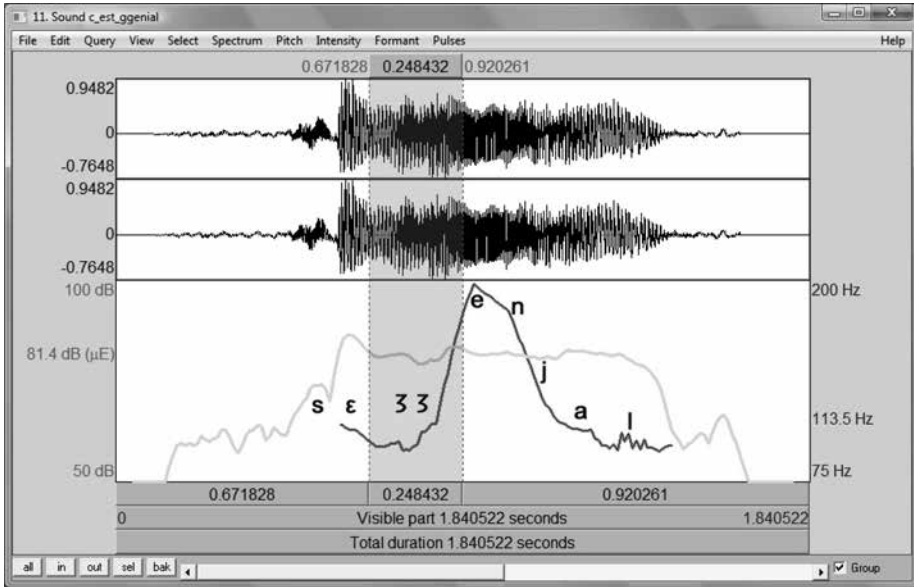
Истраживачи су, тако, на располагању имали само изузетно скупе и за коришћење крајње компликоване спектрографе.



слика 1. Спектрограм уске траке на којем се виде хармонијске компоненте гласова и мелодијске кривуље исказа.²

Реч је о апаратима који акустичке сигнале претварају у светлосне схеме и којима се добијају спектрограми уске траке и из њих хармонијске компоненте снимљеног гласа и мелодијске кривуље које се изводе праћењем облика датих хармонијских компоненти (слика 1).

² Слика је преузета из Мартен 2009: 18.



слика 2. Пример мерења у рачунарском програму за анализу говора PRAAT.³

Ситуација је почела из корена да се мења са развојем информатичких технологија, персоналних рачунара и рачунарских програма, па је већ деведесетих година 20. века сваки истраживач са основним познавањем рада на рачунару могао самостално да врши мерења варирања основне фреквенције F_0 која, заправо, представља фреквенцију вибрирања гласница, а чије варирање и перципирамо као интонацију.

Данас су тако развијени програми за анализу гласа која укључује мерење интензитета (изражено у децибелима dB), трајања (изражено у секундама) и основне фреквенције F_0 (изражено у херцима Hz) говорниковог гласа, и приказивање осцилограма и мелодијских кривуља што је од изузетног значаја за истраживања на пољу прозодије (слика 2).

Два најчешће коришћена програма, који су притом и најједноставнији за употребу јесу *WinPitch* и *PRAAT*. У нашим експерименталним мерењима на корпусу француских простих изјавних реченица које ћемо анализирати у трећем делу овог рада, користили смо програм *PRAAT* који смо преузели са званичног интернет сајта његових твораца са Универзитета у Амстердаму (www.praat.org).

Када је у питању организација нашег рада, желимо да истакнемо да ћемо, у првом делу овог рада, представити описе карактеристика прозодије француских простих изјавних реченица које је елаборирало неколико најзначајнијих француских аутора. Притом ћемо се осврнути и на изузетно важне прозодијске феномене тесно везане са саму интонацију реченице, а то су акценат групе и ритмичка група.

³ Слика је преузета из Ракић 2011: 221.

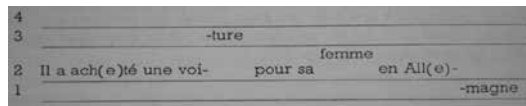
Други део рада посветићемо представљању карактеристика корпуса на којем смо извршили мерења и укратко ћемо дефинисати за нас најважнији акустички феномен, тј. појам основне фреквенције F_0 чије се вредности изражавају у херцима (Hz), а чија варирања перципирамо као интонацију. Поред тога, у неколико речи ћемо описати на који начин смо извршили експериментална мерења у рачунарском софтверу PRAAT.

У трећем делу рада, анализираћемо резултате мерења на мањем корпусу француских простих изјавних реченица у интерпретацији два изворна говорника француског језика, који би требало да поткрепе и илуструју полазне хипотезе нашег рада о основним карактеристикама прозоодије и ритма француске прости изјавне реченице.

Карактеристике интонације француске прости изјавне реченице

Средином шездесетих година 20. века, служећи се системом од четири интонативна нивоа⁴ које је, у опису интонације први употребио Пајк⁵ (Пајк in Леон 1998: 125), Пјер и Моник Леон су, у свом практичном корективном фонетском приручнику намењеном странцима који уче француски, на сликовит начин, помоћу својеврсних „текстуалних“ кривуља, описали и представили, између осталих, и интонативни образац који би одговарао француској простој изјавној реченици.

На слици 3 може се видети њихов приказ кретања интонације прости изјавне реченице. Мелодијска кривуља прости изјавне реченице, по правилу, полази са нивоа 2, док се на крају, карактерише падом до нивоа 1.



слика 3. Приказ кретања интонације прости изјавне реченице на четири нивоа према Моник и Пјер Леон.⁶

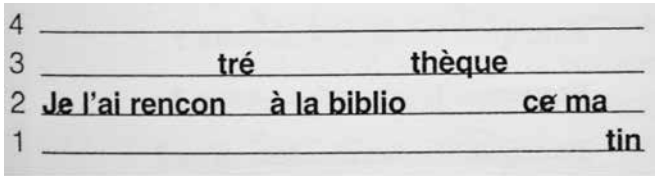
Значајно је напоменути да готово пола века касније, Моник Леон (Леон 2003), и овог пута у практичном приручнику са корективним фонетским вежбама за странце, на исти начин описује карактеристике кретања интонације у простој изјавној реченици.

Леонова (Леон 2003: 108), тако, сугерише да проста изјавна реченица почиње на нивоу 2, на нивоу 3 достиже врхунац висине и завршава се на нивоу 1 (слика 4).

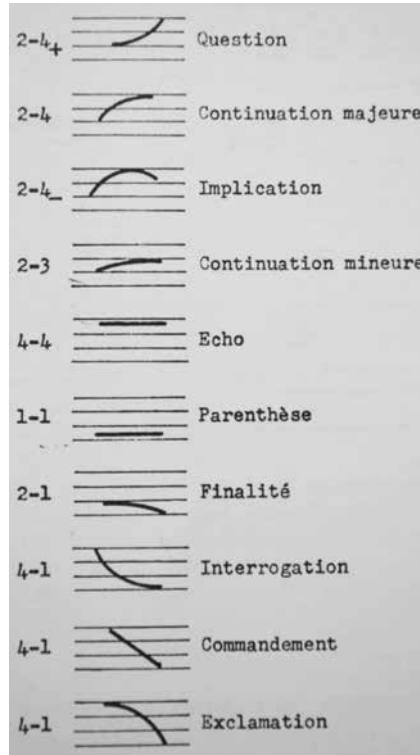
4 У опису француске интонације, овом систему од четири нивоа, Фор (Фор in Леон 1998: 125) и Леон (Леон 1998: 125) додали су и пети ниво који одговара феноменима експресивности. Неки аутори, међу којима је Роси (Роси et al 1981: 59) употребљавају чак шест нивоа, од којих шести има експресивно значење.

5 Kenneth Pike.

6 Слика је преузета из Леон, Леон 1964: 77.



слика 4. Интонација простије изјавне реченице на четири нивоа према Моник Леон.⁷



слика 5. Десет основних интонативних образаца у француском језику, према Делатру.⁸

Недуго после радова Леонових из 1964. године, Пјер Делатр (Делатр in Леон, Мартен 1970) 1966. године, елаборира исцрпан опис десет најчешћих интонативних образаца у француском језику које је схематски приказао као на слици 5.

Ти интонативни обрасци просторно коинцидирају са ритмичком групом (РГ) која се, по правилу, поклапа са смисаоним целинама, тј. син-

⁷ Слика је преузета из Леон 2003: 108.

⁸ Слика је преузета из Леон, Мартен 1970: 51

тагмама, а поједини аутори попут Леона, уместо назива интонативни обрасци, употребљава термин интонеме (Леон 1998: 119).

Када су у питању просте изјавне реченице, а ако за пример узмемо исказ са слике 4, он би се, према Делатру, у почетку, састојао од интонеме, тј. контуре молског настављања 2-3 (*continuation mineure*) која узлазним кретањем на свом крају успоставља прелаз између целина које су међусобно тесно везане, као што су прва ритмичка група *Je l'ai rencontré* и друга РГ *à la bibliothèque*, и друга РГ *à la bibliothèque* и трећа РГ *ce matin*.

Исказ се завршава интономом 2-1 (коинцидира са трећом РГ *ce matin*) која указује на довршеност исказа.

Иако се састоји од десет основних интонативних образаца, Делатро-ва подела, заправо, обухвата четири узлазна и четири силазна обрасца, а они се међусобно разликују само по облику кривуље. Ово може да потврди исправност тумачења која је први изнео Малмберг (Малмберг 1971: 206) да могу постојати само две основне интонеме, тј. два интонативна обрасца, а то су: а) растућа кривуља 2-3 која означава недовршеност и б) силазна кривуља 3-2 која указује на довршеност исказа.

Леон (Леон 1998: 122) се, такође, слаже у оцени да постоје само два основна типа интонеме и то интонеме са растућом кривуљом које означавају недовршеност (2-3), и интонеме са силазном кривуљом (2-1) које означавају довршеност исказа.

Попут Малмберга и Леона, и Мартен примећује да, заправо, постоје само два основна интонативна „модалитета“ (Мартен 2009: 86), а то су декларативни и интерогативни модалитет.

Декларативни модалитет завршава се падом интонације означавајући довршеност исказа, а према Мартену (Мартен 2009: 87) може да се реализује као исказ који представља изјаву, наредбу или изношење очигледне истине, док се интерогативни модалитет карактерише растом интонације на крају исказа и реализује се као питање или искази који изражавају одређено изненађење или сумњу.

Као резиме свега наведеног, може се рећи да се интонација просте изјавне реченице у француском језику карактерише кривуљом која полази са нивоа 2, врхунцем висине (највећа вредност основне фреквенције) отприлике на средини исказа (ниво 3) и падом мелодије на његовом крају до нивоа 1, дакле до нивоа који је нижи од нивоа са којег је исказ почео.

У вези са интонацијом француске реченице уопште, па самим тим и интонацијом просте изјавне реченице, важно је још истаћи да њеним ритмом управљају целине које се називају ритмичким групама, а које могу да се састоје и од неколико акцентогених речи од којих свака губи свој потенцијални акценат у корист последњег слога у ритмичкој групи.

Француски акценат групе реализује се, заправо, дужењем последњег вокала у ритмичкој групи која, као што смо већ рекли, најчешће коинцидира са синтагмом, па је наглашени (дакле последњи) слог РГ, како

примећује Леон (Леон 1998: 107), отприлике двоструко дужи од ненаглашених слогова који му у РГ претходе.

За реализовање француског акцента групе, значајно је рећи и да се одликује одсуством политоналног варирања, дакле, значајнијих варирања основне фреквенције F_0 (Hz) и интензитета (dB) на наглашеном слогу у односу на ненаглашени слог.

Просечан број слогова по ритмичкој групи је према Вијолану (Вијолан 1991: 35) 2,5, док се према Елизабет Гембретјер (Гембретјер 1994: 34) тај број креће између 3 и 5, а Леон (Леон 1998: 111) сматра да просечна ритмичка група у француском језику има између 4 и 5 слогова.

Дивергирање у мишљењима јавља се и по питању максималног броја слогова који ритмичка група може да има, па тако Ландерси и Ренар (Ландерси, Ренар 1977: 101) сматрају да се ритмичке групе могу продужавати до 8 слогова, Лот (Лот 1995: 138) констатује да се ритмичка група ретко продужава преко 9 слогова, док Лоре (Лоре 2007) примећује да решење за такво дивергирање у ставовима треба потражити у темпу говора.

Лоре (Лоре 2007: 44), наиме, сматра да изворни говорници продужавају број слогова по ритмичкој групи уколико говоре брже или уколико су сигурнији да ће их саговорници лакше разумети, и обрнуто.

Тако ће исказ *J'aime bien la viande rouge mais je vais prendre du jambon*, према Лореу (Лоре 2007: 44), изворни говорник, када говори спорије, и када хоће да буде сигуран да ће га странац разумети, поделити на више ритмичких група са мањим бројем слогова: *J'aime bien / la viande rouge / mais je vais prendre / du jambon.*//

С друге стране, уколико је темпо говора бржи, и уколико је сигуран да ће га странац лако разумети, изворни говорник наведени исказ може ритмички да преуреди, па ће се он састојати од мањег броја ритмичких група које ће имати већи број слогова: *J'aime bien la viande rouge / mais je vais prendre du jambon.*//

Истог мишљења је и Мартен (Мартен 2009: 105-106) који констатује да ритмичка група, уколико је темпо говора уобичајен за свакодневни говор, може максимално имати 7 слогова, а да се тај број повећава на 10-11 слогова, уколико је темпо говора бржи.

Корпус, информатори и начин обраде и анализе корпуса

Када је у питању корпус реченица⁹, он се састоји од четири просте изјавне реченице, формиране по принципу прогресивних ступњева што значи да се сваки следећи исказ проширује за по једну синтагму.

У експерименту су као испитаници учествовала два изворна говорника француског језика¹⁰.

Аудио снимке добијене дигиталним диктафоном *Olympus VN – 3500PC*, обрадили смо у рачунарском софтверу за акустичку анализу

⁹ Снимање корпуса обавили смо у периоду фебруар-март 2009. године.

¹⁰ Лекторке на Катедри за француски језик и књижевност Филолошког факултета у Београду, Brigitte Mladenović и Violaine Foizon.

говора PRAAT¹¹, а као резултат те анализе добили смо графиконе састављене од осцилограма и интонативних кривуља основне фреквенције F_0 које смо снимили у JPEG формату.

У вези са тумачењем графикана које смо добили, значајно је напоменути да је у њиховој доњој половини приказана интонативна кривуља исказа.

Та интонативна кривуља исказа је кривуља основне фреквенције F_0 која, заправо, представља вибрирање гласница које перципирамо као висину гласа.

Варирање кривуље основне фреквенције F_0 изражено је у херцима (Hz) на временској оси у секундама (s), а кривуља је прекинута на местима где се јављају безвучни сугласници и паузе у говору, што можемо видети на примеру слике 7 и то у њеној доњој половини.

У горњој половини ове слике приказан је осцилограм који представља осцилације које је примио микрофон, а које одговарају интензитету гласова.

Највећи распон осцилација и, самим тим, највећи интензитет имају самогласници, звучни сугласници имају знатно мањи распон осцилација, док најмањи распон и најмањи интензитет имају безвучни сугласници.

Најважнији предуслов за почетак мерења у PRAAT рачунарском софтверу, представља правилно одређивање опсега основне фреквенције F_0 у којем се креће глас испитаника.

За испитанике мушког пола, тај опсег се, у принципу, креће од 75 до 200 Hz, а за информаторе женског пола, према упутствима твораца PRAAT софтвера, од 100 до 500 Hz¹².

После утврђивања опсега у којем се креће информаторов глас, потребно је одредити трајање у секундама најдужег исказа у корпусу (означеног великим словом Г), а тако добијена временска оса представља „скелет“ на који смо смештали сваки од четири исказа, од којих се пример који смо анализирали састоји.

Поред тога, како бисмо олакшали праћење анализе резултата мерења на датом исказу, изнад кривуља основне фреквенције, у рачунарском програму *AdobePhotoshop*, знаковима међународног фонетског алфабета транскрибовали смо анализирани исказ.

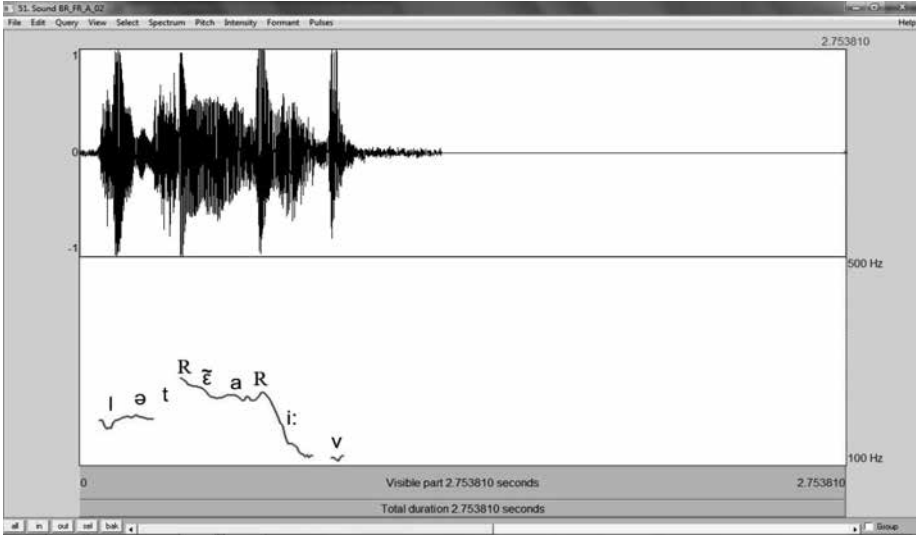
Анализа резултата мерења на корпусу француских простих изјавних реченица

Пример који ћемо анализирати састоји се од следеће четири просте изјавне реченице:

- А. Le train arrive.
- Б. Le train arrive à midi.
- В. Le train arrive à midi et quart.
- Г. Le train arrive à midi et quart à Saint-Malo.

¹¹ Овај софтвер може се наћи на интернет сајту: <http://www.fon.hum.uva.nl/praat/>

¹² http://www.fon.hum.uva.nl/praat/manual/Intro_4_2__Configuring_the_pitch_contour.html



слика 7. Исказ *Le train /arrive* у интерпретацију Brigitte Mladenović.

На слици 7 може се видети интонативна кривуља исказа *Le train / arrive* који се састоји од две ритмичке групе од по два слога.

Мелодијска кривуља полази са нивоа 2, достиже врхунац на нивоу 3 отприлике на средини исказа, да би се на крају окончала на нивоу 1.

Прва ритмичка група [lətRɛ̃] коинцидира са интонемом 2-3 која означава недовршеност исказа, а затим се исказ окончава интономом 3-2-1 која се поклапа са другом ритмичком групом [aRi:v].

Поред тога, између две ритмичке групе не постоји прекид интонативне кривуље што значи да се прелаз између различитих ритмичких група остварује у виду благог и континуираног прелаза.

Такву везу између ове две различите групе појачава феномен вокалског уланчавања који се јавља између назалног вокала [ɛ̃] у последњем слогу прве РГ и оралног вокала [a] у првом слогу друге РГ.

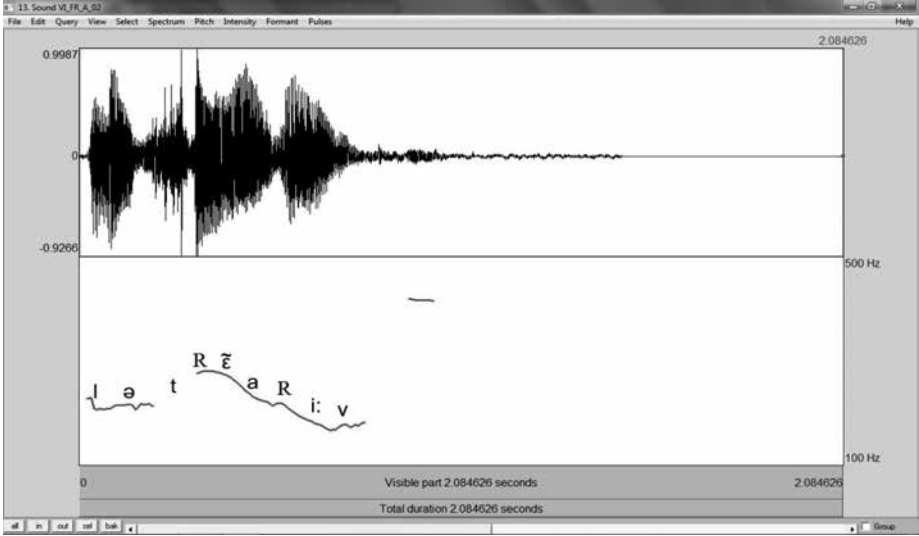
Место акцента групе у првој РГ може се препознати по заобљеном и удубљеном делу кривуље испод назалног вокала [ɛ̃], а та заобљеност кривуље на временској оси, заправо, сведочи о дужењу вокала у наглашеном слогу који је, као што смо рекли у првом делу овог рада, отприлике двоструко дужи од ненаглашених слогова који му, у ритмичкој групи, претходе.

У другој РГ место акцента препознаје се после пада кривуље, по заравњенијем делу кривуље испод вокала [i].

Мерењем трајања слогова и вокала у њима, потврђени су закључци француских аутора које смо нагостили у првом делу рада, а измерене вредности су следеће:

Ритмичка група (РГ)	1 РГ		2 РГ	
слог	[lə]	[tRɛ̃]	[a]	[Ri:v]
трајање слога у секундама	0,14	0,28	0,15	0,33
трајање вокала у секундама	0,08	0,16	0,15	0,23

На слици 8 приказан је дијаграм кретања основне фреквенције у истом исказу, али у интерпретацији другог информатора који је исказ *Le train / arrive* такође поделио у две ритмичке групе.



слика 8. Исказ *Le train / arrive* у интерпретацији *Violaine Foizon*.

Исказ почиње са нивоа 2, а на крају прве РГ [lətRɛ̃], тј. на средини исказа, достиже ниво 3 и врхунац висине, и тада, у другој РГ [aRi:v], почиње да се спушта у виду интонеме 3-2-1 до краја исказа.

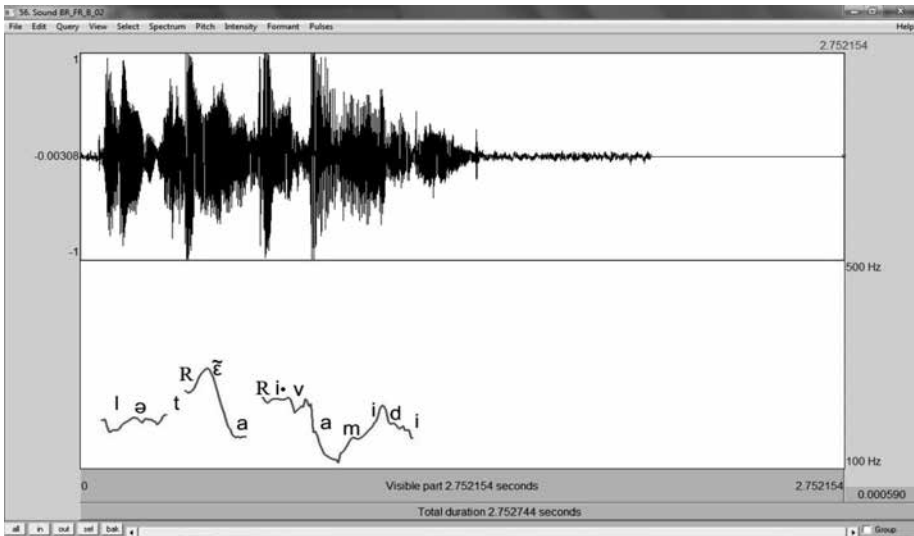
Као и код претходног говорника, једини прекид у мелодијској кривуљи налази се на месту безвучног консонанта [t], док је повезаност између две РГ максимална и појачана вокалским уланчавањем између њих.

Места акцента, као и у претходном случају, лако се могу локализовати на вокалима у последњим слоговима ритмичких група и препознати по заобљеној, готово заравњеној кривуљи која указује на дуже трајање вокала у њима.

Трајање наглашених (последњих) слогова у ритмичким групама, и у овом случају потврђује опште прихваћене закључке да је наглашени слог приближно двоструко дужи од ненаглашених, што се може видети и из следеће табеле:

Ритмичка група (РГ)	1 РГ		2 РГ	
слог	[lə]	[tRɛ̃]	[a]	[Ri:v]
трајање слога у секундама	0,13	0,26	0,11	0,22
трајање вокала у секундама	0,06	0,12	0,11	0,14

Проширивањем исказа за једну синтагму, добили смо исказ који је први информатор поделио у две групе *Le train* (2 слога) / *arrive à midi* (5 слогова), што се може видети на слици 9, а оваквим проширивањем друга ритмичка група шири се у десно за нова три слога.



слика 9. Исказ *Le train /arrive à midi* у интерпретацији *Brigitte Mladenović*.

Кривуља исказа полази са нивоа 2, на крају прве РГ [lətRɛ̃] достиже ниво 3 који указује на недовршеност исказа, а исказ се затим наставља другом ритмичком групом [aRi-vamidi] која се, без паузе, надовезује на прву.

Кохезију између две РГ и овде појачава феномен вокалског уланчавања између назалног вокала у речи [lətRɛ̃] и оралног вокала [a] на почетку друге РГ [aRi-vamidi].

Поред тога, изузетно је велика повезаност и између елемената самих ритмичких група, коју, у случају друге РГ појачава и консонантско уланчавање између *arrive* и *à midi*.

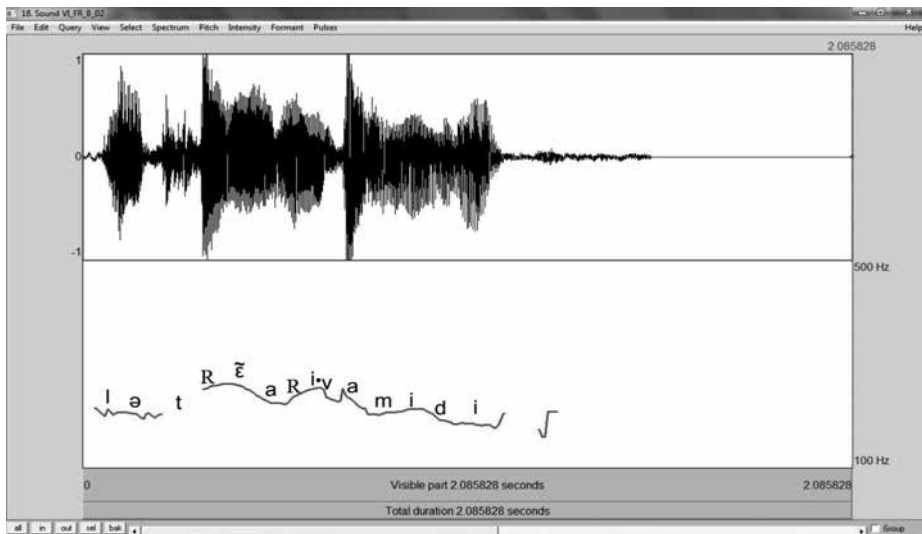
Исказ се завршава падом интонације незнатно испод нивоа 2 са којег је кривуља кренула.

Место акцента у првој РГ јасно се може препознати по заобљеном врху кривуље код назалног вокала, који указује на дуже временско трајање вокала у датом слогу, као и по заобљеном врху кривуље на крају исказа где се на слогу [-di] налази акценат друге РГ.

Следећа табела представља потврду изнетих ставова француских аутора о томе да се француски акценат групе реализује дужењем вокала у последњем слогу ритмичке групе, због чега је наглашени слог приближно двоструко дужи од ненаглашених.

Ритмичка група (РГ)	1 РГ		2 РГ				
	слог	[lə]	[tRɛ̃]	[a]	[Ri·v]	[a]	[mi]
трајање слога у сек.	0,15	0,30	0,14	0,14	0,09	0,11	0,31
трајање вокала у сек.	0,07	0,14	0,14	0,10	0,09	0,07	0,21

Слика 10 представља графикон кретања основне фреквенције у истом исказу, а у интерпретацији нашег другог информатора који је овај исказ такође ритмички организовао у две групе *Le train* (2 слога) / *arrive à midi* (5 слогова), при чему се друга ритмичка група проширује удесно за 3 слога, што значи и да се акценат који је био на [aRi·v] премешта ка крају новог исказа, на слог [-di].



слика 10. Исказ *Le train /arrive à midi* у интерпретацији *Violaine Foizon*.

Код овог информатора боље се уочава интонема настављања 2-3 која указује на недовршеност исказа, а која се поклапа са првом РГ [lətRɛ̃], а затим и интонема 3-2-1 која се простире преко друге РГ [aRi·vamidi], а којом се окончава исказ и марkira његова довршеност.

Овај графикон одличан је пример и више него јасна практична потврда опште прихваћених теоријских закључака да се француски акцен-

нат групе карактерише трајањем, тј. дужењем наглашеног (последњег) вокала, па самим тим и слога у којем се дати вокал налази.

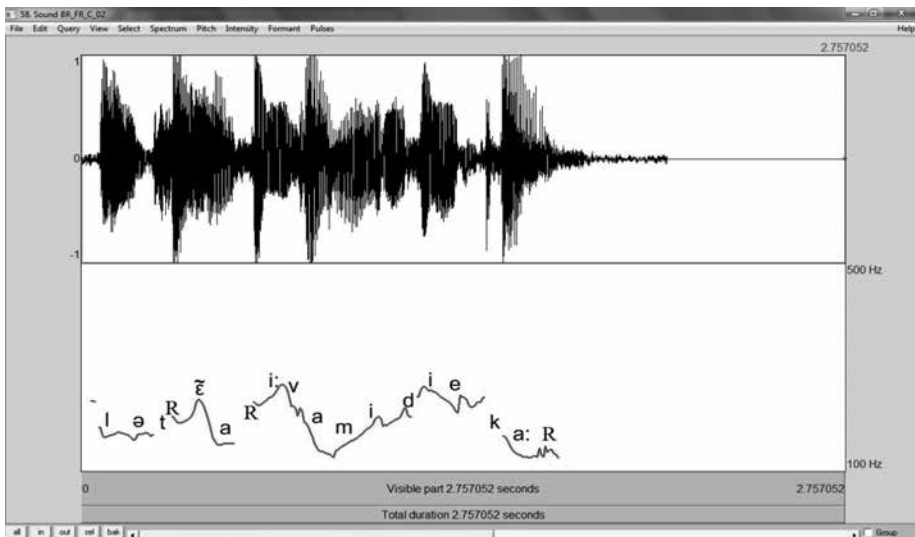
Широка заобљена кривуља на назалном вокалу на крају прве РГ, као и широка и готово заравњена кривуља на последњем слогу друге РГ [-di] потврђују да су ти наглашени слогови двоструко дужи од ненаглашених испред њих, о чему сведоче и резултати мерења чије смо вредности унели у следећу табелу:

Ритмичка група (РГ)	1 РГ		2 РГ				
слог	[lə]	[tRɛ̃]	[a]	[Ri:v]	[a]	[mi]	[di]
трајање слога у сек.	0,14	0,28	0,12	0,13	0,07	0,12	0,24
трајање вокала у сек.	0,07	0,14	0,12	0,08	0,07	0,08	0,17

Следећим ширењем исказа у десно, добили смо исказ који је први информатор поделио у три ритмичке групе *Le train* (2 слога) / *arrive* (2 слога) / *à midi et quart* (5 слогова). У односу на претходни исказ, овај исказ је ритмички преуређен јер је синтагма *à midi* продужена синтагмом *et quart*, па сада образује засебну синтагму (и ритмичку групу) без личног глаголског облика *arrive*.

Првој ритмичкој групи [lətRɛ̃] одговара интонема настављања 2-3, коју увиђамо и у другој ритмичкој групи [aRi:v], док трећа и последња ритмичка група [amidieka:R] у свом почетку има интонему 2-3 која указује на недовршеност, да би отприлике на половини почела да се спушта ка крају у виду интонеме 3-2-1 која указује на довршеност исказа.

Повезаност између ритмичких група је изузетно велика, а између прве и друге појачана је вокалским уланчавањем *Le train* *arrive*, а између друге и треће консонантским уланчавањем *arrive* *à midi et quart*.



слика 11. Исказ *Le train /arrive / à midi et quart* у интерпретацији *Brigitte Mladenović*.

Поред тога, и повезаност између елемената ритмичких група је изузетно велика, а у трећој ритмичкој групи је појачана и вокалским улаччавањем *à midi et quart*.

Овде примећујемо и да је у другој ритмичкој групи, у артикулацији гласа [R] дошло до неутралисања вибрирања гласница, будући да је наведени консонант у интервокалском положају.

Када су у питању места акцента, и овај графикон представља одличну илустрацију природе француског акцента групе.

Он се, као што смо рекли, реализује дужењем вокала у последњем (наглашеном) слогу у ритмичкој групи, што се на слици 11 јасно види по заобљеним врховима кривуља на крају прве [lətRɛ̃] и друге ритмичке групе [aRi:v], и по удубљеној, готово заравњеној кривуљи на крају последње ритмичке групе [amidiɛka:R].

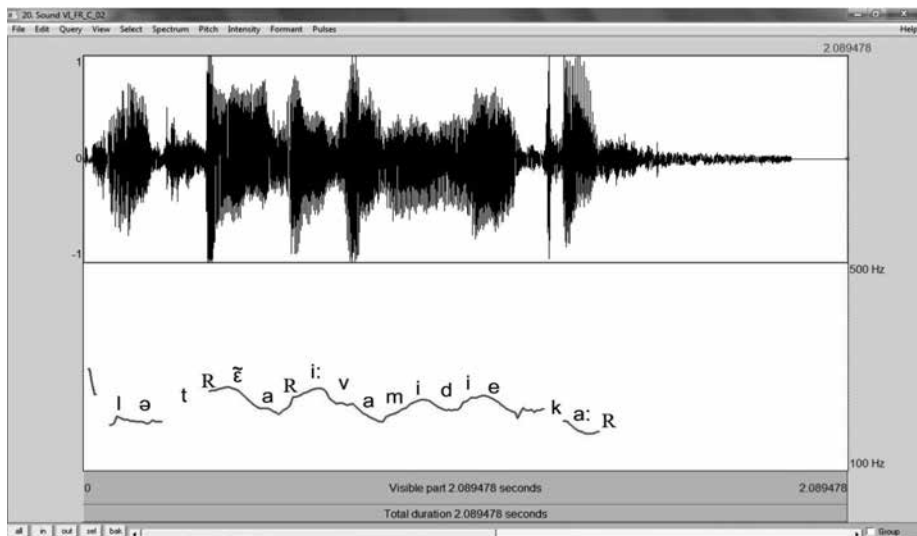
Мерењем трајања вокала и слогова добили смо следеће вредности које, још једном, потврђују ову тврдњу (вредности су изражене у секундама):

Ритмичка група	1 ПГ		2 ПГ		3 ПГ				
	[lə]	[tRɛ̃]	[a]	[Ri:v]	[a]	[mi]	[di]	[e]	[ka:R]
трајање слога	0,15	0,30	0,11	0,22	0,09	0,17	0,18	0,10	0,35
трајање вокала	0,08	0,16	0,11	0,17	0,09	0,09	0,08	0,10	0,18

Други информатор, такође је поделио исказ на три ритмичке групе *Le train* (2 слога) / *arrive* (2 слога) / *à midi et quart* (5 слогова).

На слици 12 можемо видети интонеу настављања 2-3 на првој ПГ [lətRɛ̃], затим сличну узлазну интонеу на другој ПГ [aRi:v] на чијем крају, а отприлике на средини исказа, кривуља основне фреквенције достиже највећу вредност.

Иза ове интонеме поново долази интонема 2-3 која коинцидира са прва три слога друге ПГ [amidi], после које примећујемо закључну интонеу која се спушта са нивоа 3 отприлике са другог слога речи [midi], да би се до краја исказа постепено спустила незнатно испод нивоа са којег је интонативна кривуља кренула.



слика 12. Исказ *Le train arrive à midi et quart* у интерпретацији *Violaine Foizon*.

Као и у случају претходног говорника, јасно се може уочити изузетна повезаност између ритмичких група која је појачана и вокалским уланчавањем између прве и друге РГ, као и консонантским уланчавањем између друге и треће РГ.

Унутар треће ритмичке групе до изражаја долази и повезаност између чланова групе коју појачава вокалско уланчавање *à midi et quart*. Једина места на којима је кривуља прекинута су безвучни консонанти [t] и [k].

И без мерења трајања наглашених (последњих) слогова ритмичких група и вокала у њима, на графикону се одмах могу уочити места француског акцента групе, а то су развучени и крајње заобљени врхови кривуље на вокалу [ɛ̃] на крају прве РГ, односно на вокалу [i] на крају друге РГ, као и заобљени и удубљени део кривуље на крају треће РГ [ka:R].

Такви заобљени врхови указују, као што смо већ рекли, на дуже временско трајање датих слогова услед дужења вокала у њима.

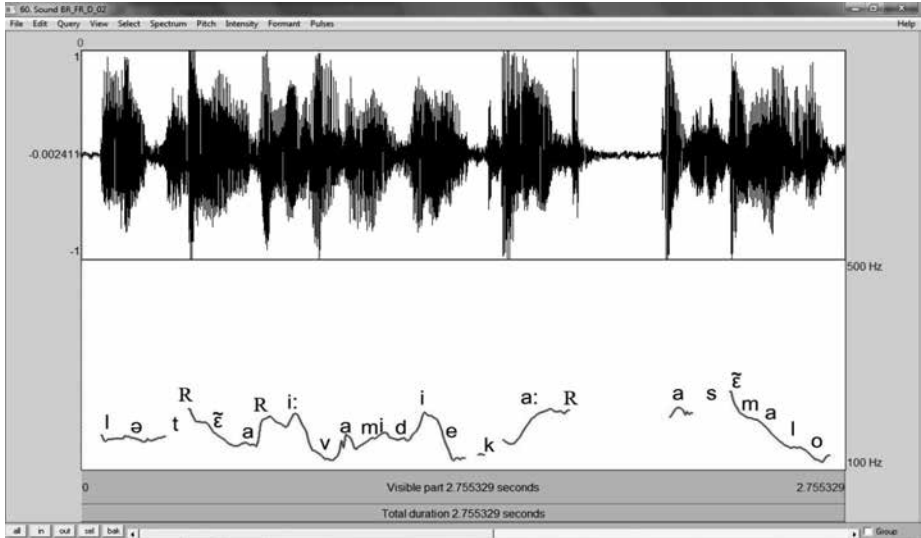
Овакав закључак недвосмислено потврђују мерења трајања (у секундама) свих слогова и вокала у њима која смо унели у следећу табелу:

Ритмичка група	1 РГ		2 РГ		3 РГ				
	[lə]	[tRɛ̃]	[a]	[Ri:v]	[a]	[mi]	[di]	[e]	[ka:R]
трајање слога	0,15	0,30	0,07	0,14	0,08	0,14	0,15	0,10	0,30
трајање вокала	0,08	0,16	0,07	0,10	0,08	0,09	0,08	0,10	0,15

Последњим проширењем исказа прилошком одредбом за место, добили смо исказ који се састоји од четири ритмичке групе *Le train* (2 слога) / *arrive* (2 слога) / *à midi et quart* (5 слогова) / *à Saint-Malo* (4 слога).

И овде констатујемо исту кохезију између различитих ритмичких група и саставних елемената унутар једне исте ритмичке групе.

Све ритмичке групе, осим последње, поклапају се са интонемама молског настављања 2-3.



слика 13. Исказ *Le train/arrive /à midi et quart /à Saint-Malo* у интерпретацији *Brigitte Mladenović*.

Исказ се завршава закључном интономом 1-2-3 која коинцидира са последњом ритмичком групом [as̃malɔ].

Места акцента поново препознајемо на крајевима РГ по заобљеним врховима кривуље који сведоче о томе да наглашени слогови трају приближно двоструко дуже од ненаглашених, што потврђују и резултати мерења (у секундама) из следеће табеле:

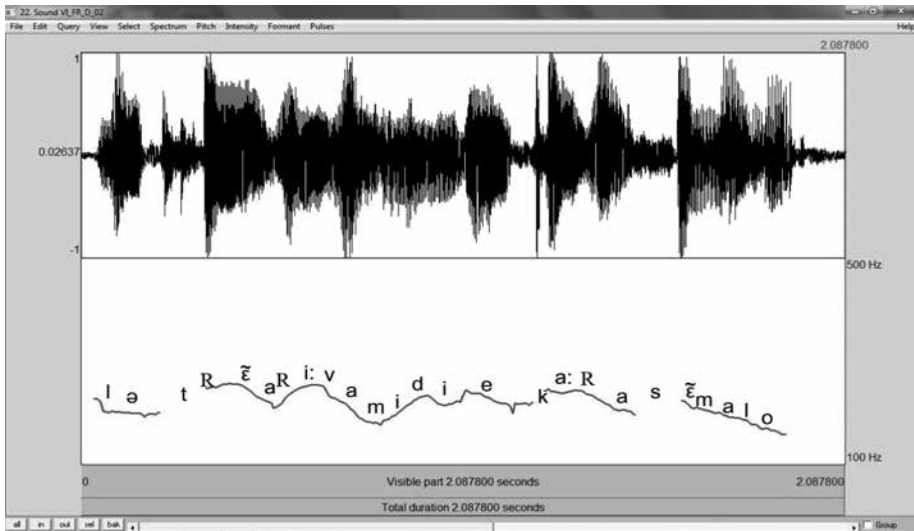
РГ	1 РГ		2 РГ		3 РГ					4 РГ			
слог	[lə]	[tR̃ɛ]	[a]	[Ri:v]	[a]	[mi]	[di]	[e]	[ka:R]	[a]	[s̃ɛ]	[ma]	[lo]
трајање слога	0,16	0,32	0,12	0,24	0,08	0,15	0,16	0,10	0,32	0,10	0,14	0,12	0,25
трајање вокала	0,09	0,18	0,12	0,15	0,08	0,08	0,10	0,10	0,16	0,10	0,08	0,08	0,16

Слика 14 представља графикон кретања основне фреквенције у истом исказу, али у интерпретацији нашег другог информатора.

И други информатор је исказ поделио на 4 РГ: *Le train* (2 слога) / *arrive* (2 слога) / *à midi et quart* (5 слогова) / *à Saint-Malo* (4 слога).

Све ритмичке групе су, и овде, изузетно тесно повезане, и све (осим последње) коинцидирају са интонемама 2-3 које указују на недовршеност исказа. Поред већ поменутих вокалских и консонантских уланчавања, овде се јавља и консонантско уланчавање на прелазу из треће у четврту РГ *quart* à *Saint-Malo*.

Последња ритмичка група поклапа са са закључном интономом 2-1, а места француског акцента групе јасно се препознају по заобљеним и заравњеним врховима кривуље основне фреквенције на последњим слоговима ритмичких група ([trɛ̃], [-ri:v], [ka:R], [-lo]), а који указују на дужење вокала у њима што потврђују и резултати мерења (у секундама) из табеле.



слика 14. Исказ *Le train/arrive à midi et quart à Saint-Malo* у интерпретацији *Violaine Foizon*.

РГ	1 РГ		2 РГ		3 РГ					4 РГ			
слог	[lə]	[trɛ̃]	[a]	[Ri:v]	[a]	[mi]	[di]	[e]	[ka:R]	[a]	[sɛ̃]	[ma]	[lo]
трајање слога	0,17	0,34	0,08	0,17	0,07	0,11	0,12	0,11	0,23	0,10	0,13	0,12	0,22
трајање вокала	0,08	0,16	0,08	0,11	0,07	0,08	0,08	0,11	0,10	0,10	0,08	0,08	0,14

Закључак

На основу свих анализираних примера и резултата мерења које смо представили у виду графикона или унели у табеле, могли бисмо изнети закључак да се добијени резултати истраживања на мањем корпусу француских простих изјавних реченица у потпуности поклапају са ставовима најзначајнијих француских аутора које смо изнели у првом делу овог рада:

- мелодијска кривуља француских простих изјавних реченица полази са нивоа 2, да би, приближно на средини исказа, основна фреквенција достигла највећу вредност у односу на остатак кривуље (ниво 3) и на крају се спустила испод нивоа са којег је кренула, углавном до нивоа 1;
- интонацију и ритам француске прости изјавне реченице одређују ритмичке групе које се, у начелу, поклапају са синтагмама;
- ритмичке групе које улазе у састав простих изјавних реченица, могу да се реализују као интонеме настављања 2-3 које указују на недовршеност исказа, односно као закључне интонеме 2-1 које маркирају крај исказа;
- између различитих ритмичких група и између елемената унутар исте ритмичке групе приметна је изузетно велика повезаност;
- француски акценат групе реализује се дужењем вокала у последњем-слогу РГ који је, приближно, двоструко дужи од ненаглашених.

Литература

- Вијолан 1991: F. Wioland, *Prononcer les mots du français*, Paris: Hachette.
- Гембретјер 1994: É. Guimbretière, *Phonétique et enseignement de l'oral*, Paris: Didier / Hatier.
- Леон Моник, Леон Пјер 1964: M. Léon, P. Léon, *Introduction à la phonétique corrective*, Paris: Hachette.
- Леон Моник 2003: M. Léon, *Exercices systématiques de prononciation française*, Paris: Hachette.
- Леон Пјер, Мартен 1970: P. Léon, P. Martin, *Prolégomènes à l'étude des structures intonatives*, Montréal, Paris, Bruxelles: Didier.
- Леон Пјер 1998: P. Léon, *Phonétisme et prononciation du français*, Paris: Nathan Université.
- Ландерси, Ренар 1977: A. Landercy, R. Renard, *Éléments de phonétique*, Bruxelles: Didier.
- Лопе 2007: B. Lauret, *Enseigner la prononciation du français: questions et outils*, Paris: Hachette.
- Лот 1995: É. Lhote, *Enseigner l'oral en interaction*, Paris: Hachette.
- Малмберг 1971: B. Malmberg, *Les domaines de la phonétique*, Paris: Presses universitaires de France.

- Мартен 2009: P. Martin, *Intonation du français*, Paris: Armand Colin.
 Мартине 1967: A. Martinet, *Éléments de linguistique générale*. Paris: Armand Colin.
 Ракић 2011: Б. Ракић, Фокализацијски акценат у француском језику, Београд: *Анали Филолошког факултета*, 23/II, Београд, 207-228.
 Роси et al 1981: M. Rossi et al, *L'intonation: de l'acoustique à la sémantique*, Paris: Klincksieck.

Branko Rakić

LA PROSODIE DE LA PHRASE AFFIRMATIVE SIMPLE EN FRANÇAIS

Résumé

Cet article est consacré aux caractéristiques intonatives et rythmiques des phrases déclaratives simples françaises. Nous essaierons de présenter en détail ces caractéristiques, et de les illustrer par l'analyse des résultats de notre recherche expérimentale sur un corpus limité de phrases déclaratives simples françaises, que nous avons effectuée à l'aide du logiciel de l'analyse de parole PRAAT. Avant de nous pencher sur l'analyse de ce corpus limité, nous tâcherons de décrire en bref, et cela à partir d'oeuvres des auteurs français, des années 1970 à nos jours, les caractéristiques prosodiques des phrases déclaratives simples françaises, ainsi que deux phénomènes relatifs à l'organisation rythmique du français en général, et de la phrase déclarative simple en particulier, c'est-à-dire le groupe rythmique et l'accent de groupe.

Les mots-clés: phrase déclarative simple, intonation, fréquence fondamentale, groupe rythmique, intonème, accent de groupe.

Примљен марта 2013.

Прихваћен маја 2013.